

9. United Nations Conference on Sustainable Development. — Режим доступу: http://en.wikipedia.org/wiki/United_Nations_Conference_on_Sustainable_Development#Objectives. — Назва з екрана
10. Рио+20. Конференція Організації об'єднаних націй по устійчивому розвитку. — Режим доступу : <http://www.un.org/ru/sustainablefuture/brochure.pdf>. — Назва з екрана; What is “Rio+20”? — Режим доступу : <http://www.un.org/en/sustainablefuture/about.shtml>. — Назва з екрана; Підсумки Конференції ООН зі збалансованого розвитку «Ріо+20». - Режим доступу : <http://cgm.rv.ua/node/56> — Назва з екрана.
11. The future we want. — Режим доступу : <http://www.uncsd2012.org/content/documents/727The%20Future%20We%20Want%2019%20June%201230pm.pdf>. — Назва з екрана
12. Sands Phillippe. Principles of International Environmental Law. Second edition / Phillippe Sands. — Cambridge, 2003. — P. 252-266.
13. Ільїна Н.Л. Організаційно-правові засади забезпечення екологічної безпеки у плануванні та забудові міст України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.06 „Земельне право; аграрне право; екологічне право; природоресурсне право” / Наталія Леонідівна Ільїна ; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. — К., 2008. — 20 с. (С. 3)
14. Краснова М.В. Договори в екологічному праві України : навчальний посібник / М.В. Краснова. — К.: Алерта, 2012. — 216 с. (с. 11, 13).
15. Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року : Закон України від 21 груд.2010 р. № 2818-VI // Відомості Верховної Ради України. — 2011. — № 26. — Ст. 218.
16. Євстігнєєв Андрій Основні засади (Стратегія) державної екологічної політики України на період до 2020 року як джерело права екологічної безпеки / Андрій Євстігнєєв // Юридична Україна. — 2011. — № 9. — С. 69-73.
17. Краснова М.В. Сучасні реалії природоресурсного права України / М.В. Краснова // Природоресурсне право в системі права України: історія, сьогодення, перспективи : зб.матеріалів круглого столу, 30-31 жовтня 2015 р., за заг.редакцією М.В. Шульги. — Х.: Вид-во ТОВ «Оберіг», 2015. — С. 106 (тези на С. 105-106) (224 с.); Краснова Ю.А. Екологічна безпека як принцип природоресурсного права : історія становлення / Ю.А. Краснова // Природоресурсне право в системі права України: історія, сьогодення, перспективи : зб.матеріалів круглого столу, 30-31 жовтня 2015 р., за заг.редакцією М.В. Шульги. — Х.: Вид-во ТОВ «Оберіг», 2015. — С. 107-108 (224 с.).

УДК 34.349.6

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВИКОРИСТАННЯ Й ОХОРОНИ РЕКРЕАЦІЙНО-ТУРИСТИЧНИХ ТЕРИТОРІЙ І ОБ'ЄКТІВ

Каракаш І.І.

(кандидат юридичних наук, доцент)

Анотація. Стаття присвячена актуальним питанням правового регулювання використання й охорони рекреаційно-туристичних територій і об'єктів, якими Україна надзвичайно багата, проте їх правовий режим є недостатньо визначеним у чинному законодавстві.

Ключові слова: Рекреація, туризм, рекреаційні землі, рекреаційно-туристичний комплекс.

Аннотация. Статья посвящена актуальным вопросам правового регулирования использования и охраны рекреационно-туристических территорий и объектов, которыми Украина чрезвычайно богата, но их правовой режим недостаточно определен в действующем законодательстве.

Ключевые слова: Рекреация, туризм, рекреационные земли, рекреационно-туристический комплекс.

Summary. The article is devoted to the actual issues of legal regulation of the use and protection of recreational and tourist territories and objects, which Ukraine is extremely rich, but their legal regime is not sufficiently defined in the current legislation.

Keywords: Recreation, tourism, recreational lands, recreation and tourism complex.

Постановка проблеми. Сучасний розвиток рекреаційно-туристської діяльності в Україні потребує не лише розширення матеріальної бази відповідних територій та об'єктів, а і розвитку правових засад їх використання та охорони. Актуалізація цього виду діяльності зародило такі поняття як рекреаційна місткість, рекреаційне навантаження,

територіальна рекреаційно-туристична система тощо, які у законодавчому порядку залишаються невизначеними.

Основні попередні дослідження та публікації. Проблемні питання визначення природних рекреаційних ресурсів та правового регулювання рекреаційної діяльності досліджені у наукових працях професора Бобкової А.Г. Окремі аспекти правового режиму земель рекреаційного призначення розглядалися у дисертаційних дослідженнях Палій Н.І. та Скляр М.М. Проте їх природно-соціальна правооб'єктність та проблемні питання правового регулювання використання й охорони не одержали достатнього розгляду і висвітлення у вітчизняній правовій літературі.

Метою статті є привертання уваги юридичної наукової спільноти до правового режиму використання й охорони рекреаційно-туристичних територій і об'єктів, які виконують важливу соціальну функцію у сучасному суспільстві.

Виклад основного матеріалу. Рекреаційний потенціал України є надзвичайно поширеним і охоплює різноманітні території та об'єкти. Він включає сукупність наявних природних і природно-соціальних властивостей певної території для організації рекреаційно-туристичної та іншої наближеної за змістом і характером діяльності. У натуралістичному розумінні рекреаційна територія є ділянкою землі у визначених межах, яка використовується для відпочинку та оздоровлення людей, організації екскурсій і туризму.

Відповідно до ст. 50 чинного Земельного кодексу України [1], до земель рекреаційного призначення належать землі, які використовуються для організації відпочинку населення, туризму та проведення спортивних заходів. Найбільш практично значущим є закріплення складу земель рекреаційного призначення. Згідно зі ст. 51 Земельного кодексу, до земель рекреаційного призначення відносяться земельні ділянки зелених зон і зелених насаджень міст та інших населених пунктів, навчально-туристських та екологічних стежок, маркованих трас, земельні ділянки, зайняті територіями будинків відпочинку, пансіонатів, об'єктів фізичної культури і спорту, туристичних баз, кемпінгів, яхт-клубів, стаціонарних і наметових туристично-оздоровчих таборів, будинків рибалок і мисливців, дитячих туристичних станцій, дитячих та спортивних таборів, інших аналогічних об'єктів, а також земельні ділянки, надані для дачного будівництва і спорудження інших об'єктів стаціонарної рекреації.

Незважаючи на вказівку ч. 1 ст. 52 Земельного кодексу про те, що землі рекреаційного призначення можуть перебувати у державній, комунальній та приватній власності, зіставлення її змісту з попередньою земельно-правовою нормою призводить до висновку про те, що переважна більшість земельних ділянок і розташовані на них рекреаційні об'єкти природного походження є об'єктами публічної власності. Цьому у даний час у певній мірі сприяють вимоги Закону України «Про мораторій на зміну цільового призначення окремих земельних ділянок рекреаційного призначення в містах та інших населених пунктах» [2]. На підставі права приватної власності можуть належати лише земельні ділянки загального користування дачного кооперативу (ст. 52 ЗКУ) та землі, надані для індивідуального дачного будівництва (ст. 121 ЗКУ). Усі інші земельні площі та природні рекреаційні об'єкти можуть належати на праві державної або комунальної власності. Зазначена обставина зумовлює їх використання головним чином на підставі права постійного користування.

Основними ознаками виділення рекреаційних земель є їх придатність для використання в цілях організації та забезпечення відпочинку населення, підтвердження такої придатності у законом встановленому порядку, прийняття відповідних рішень уповноваженими органами про оголошення таких територій рекреаційними, визначення їх меж і режимів використання й охорони та деякі інші ознаки, пов'язані з природними властивостями відповідних земель і розташованих на них об'єктів [3]. Зазначені ознаки враховуються у чинному законодавстві шляхом закріплення спеціальних вимоги щодо надання їх у користування та встановлення особливих вимог щодо охорони таких

територій і об'єктів [4]. Зокрема, згідно з ч. 3 ст. 52 чинного Земельного кодексу, на землях рекреаційного призначення забороняється діяльність, що перешкоджає або може перешкоджати використанню їх за призначенням, а також негативно впливає або може вплинути на природний стан цих земель.

Проте рекреаційні цінності і властивості притаманні не лише відповідним землям [5], а і багатьом іншим природним об'єктам та їх природним ресурсам. Так, ст. 64 Водного кодексу України [6] прямо вказує на користування водами в оздоровчих, рекреаційних та спортивних цілях. Однак діюче водне законодавство не передбачає інших форм власності, крім права власності Українського народу на водні об'єкти, тим більше на води оздоровчого і рекреаційного призначення, що мають особливу цінність. Тому їх використання згідно із зазначеною нормою кодифікованого водного закону, може здійснюватися в порядку загального та спеціального видів водокористування.

На забезпечення рекреаційних функцій широко вказується в Лісовому кодексі України [7] та Кодексі України про надра [8], Законах України «Про рослинний світ» [9] та «Про тваринний світ» [10], а також у інших законодавчих актах. Зокрема, за функціональним поділом лісів у ст. 39 чинної редакції Лісового кодексу виділена окрема група рекреаційно-оздоровчих лісів, які виконують переважно рекреаційні, санітарні, гігієнічні та оздоровчі функції. Відповідно до ст. 15 Закону «Про рослинний світ», використання природних рослинних ресурсів з рекреаційною й оздоровчою метою здійснюється в порядку загального користування, а ст. 16 Закону «Про тваринний світ» гарантує громадянам право на безоплатне загальне використання об'єктів тваринного світу для задоволення життєво необхідних потреб, зокрема, для рекреаційного використання. Таким чином, природні рекреаційні властивості і ресурси містяться по суті в усіх природних об'єктах, які у нерозривному взаємозв'язку із земельними, водними та іншими ресурсами утворюють певні природні комплекси. Саме в якості таких комплексів вони визнаються об'єктами природноресурсового й екологічного законодавства і права.

Одночасно в окремих галузевих законодавчих актах передбачається використання корисних властивостей природних об'єктів для рекреаційних цілей як на основі права власності, так і на підставі права загального та спеціального природокористування. Такі положення закріплені у чинному водному, лісовому, гірничому, флористичному та фауністичному законодавстві, що визначають можливості використання їх рекреаційних властивостей на засадах природокористування [11]. На наш погляд, це пов'язано з певними труднощами встановлення права власності рекреаційні властивості, які не завжди наділені речовими індивідуалізуючо-визначальними ознаками, наприклад, стосовно рекреаційних властивостей лісів. Проте навіть коли має місце встановлення права державної власності на ліси, то в законодавстві закріплюється право власності на них з урахуванням переважно виконуваних ними функцій, у тому числі і рекреаційних, а не на їх рекреаційні властивості. Неможливим, наприклад, є встановлення права власності на сприятливі погодні умови чи кліматичні властивості, що використовуються для оздоровчих і рекреаційних цілей, оскільки зазначені якості є родовими, а не речовими ознаками.

Природні території та об'єкти широко використовуються у рекреаційних цілях, що знайшло своє закріплення у спеціальних законодавчих актах. Зокрема, у ст. 63 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» [12], передбачається утворення спеціальних рекреаційних зон, якими є ділянки суші і водного простору, призначені для організованого масового відпочинку населення і туризму. На території рекреаційних зон забороняються: господарська й інша діяльність, що негативно впливає на навколишнє природне середовище або може перешкодити використанню їх за цільовим призначенням, зміни природного ландшафту та проведення інших дій, що суперечать використанню цих зон за прямим призначенням.

Згідно ч. 3 ст. 63 природоохоронного закону, режим використання територій рекреаційних зон визначається Верховною Радою Автономної Республіки Крим та

місцевими радами відповідно до законодавства України. Таким чином, правове регулювання рекреаційної діяльності як комплексу заходів, що охоплює оздоровлення, відпочинок, заняття туризмом і спортом тощо, забезпечується на законодавчому рівні, а встановлення режиму використання рекреаційних територій – віднесено до компетенції органів місцевого самоврядування.

Слід зауважити, що у законодавчому визначенні курорту підкреслюється використання природних курортних територій та їх ресурсів також для рекреаційних цілей. Їх використання забезпечує не тільки лікування чи оздоровлення, а і сприяє відновленню життєвих сил, працездатності та емоційно-психологічного стану людини. У реальному житті оздоровлення чи профілактика захворювань одночасно супроводжуються відпочинком від повсякденних турбот. Однак рекреація не обмежується лише курортно-оздоровчими територіями чи оздоровчою-профілактичними об'єктами. Наведений склад земель рекреаційного призначення охоплює досить широке коло природних рекреаційних територій та природно-соціальних об'єктів. У зв'язку з цим використання зазначених територій та об'єктів для рекреаційних цілей не є вичерпним.

Оскільки рекреація включає різноманітні види діяльності у вільний час, зокрема, відтворення фізичних сил та оздоровлення організму, заняття туризмом чи спортом, задоволення широкого кола інших особистих і соціальних потреб та запитів, то надзвичайно складно запропонувати універсальне визначення поняття «рекреація». Відомо, що рекреація походить від латинського «recreatio» – відновлення чи відтворення або з французького «recreation» – відпочинок, що переважно прийнято визначати як відновлення, відтворення чи зміцнення людиною своїх фізичних і духовних сил у вільний час, витрачених в процесі життєдіяльності з використанням відповідних природних територій та їх ресурсів або у спеціально відведених для цього місцях.

Сучасна рекреаційна діяльність шляхом використання природних територій та рекреаційних ресурсів набула широкої популярності. Вона оцінена людиною не лише як знаряддя фізичного та духовного збагачення, а й як необхідний атрибут успішної людської діяльності та добробуту суспільства. Використання природних об'єктів та їх ресурсів стало привабливим для відпочинку на «лоні природи», що є самоцінністю процесу відпочинку та проявом вільного різноманіття поведінки людей, а рекреація, туризм і різноманітні подорожі перетворилися на галузь підприємницько-господарської діяльності [13].

Зрозумілим є те, що для розвитку рекреаційної діяльності необхідні відповідні рекреаційні ресурси. До останніх слід віднести природні території та об'єкти, а також процеси і явища природного й антропогенного походження, які використовуються для цілей рекреації. При цьому природні території та об'єкти складають матеріально-речову базу для організації та забезпечення відпочинку, які можуть належати на праві власності або використовуватися на праві загального чи спеціального природокористування, у тому числі на договірних засадах [14].

Рекреаційні об'єкти являють собою локальні складові рекреаційних територій, які використовуються для оздоровлення, відпочинку, розваг тощо. До таких об'єктів, як правило, відносять лісові галявини, водні об'єкти, прибережні території та благоустроєні пляжі [15]. Для цілей рекреації можуть використовуватися зелені зони міст та ділянки зелених насаджень інших населених пунктів. Рекреаційна діяльність може здійснюватися на територіях національних природних парків та регіональних ландшафтних парків, дендрологічних і зоологічних парків, ботанічних садів і парків-пам'яток садово-паркового мистецтва та у інших територіях і об'єктах природного та природно-соціального походження.

У зв'язку з інтенсивним розвитком рекреаційної діяльності в Україні у популярних виданнях часто використовуються такі поняття як рекреаційна місткість, рекреаційне навантаження, територіальна рекреаційна система тощо. Під рекреаційною місткістю розуміють здатність певної природної території забезпечувати здійснення рекреаційної

діяльності без деградації природного та природно-соціального середовища. Рекреаційне навантаження означає рівень сукупного антропогенного впливу на певну природну територію чи природно-соціальний комплекс, що використовується в процесі рекреаційної діяльності (витоптування, ущільнення ґрунту, забруднення земель, вод і лісів відходами, нищення рослинного покриву, збідніння тваринного світу тощо). У свою чергу, територіальна рекреаційна система є просторово-територіальним утворенням, що характеризується єдністю об'єктів рекреації на певній території у визначених межах. Для територіальної рекреаційної системи притаманна певна складність її природного устрою та відкритість для використання. Основою функціонування територіальної рекреаційної системи є взаємозв'язок і взаємодія її об'єктів та їх рекреаційних складових.

Наведені термінологічні позначення та їх змістовні тлумачення зустрічаються й у нормативних актах, технічних стандартах та іншій документації. Однак сучасна активізація розвитку рекреаційної діяльності вимагає прийняття спеціального закону про рекреацію та рекреаційну діяльність, із законодавчим закріпленням таких важливих визначень як рекреаційна територія, рекреаційний об'єкт, рекреаційна місткість, рекреаційна діяльність, рекреаційні ресурси, рекреаційне навантаження та інші термінологічні позначення.

Одним із видів рекреації та рекреаційної діяльності є туризм, пов'язаний з подорожами і мандрівками з пізнавальною метою та метою відпочинку. Туризм близький за своїм характером з рекреацією, але рекреація є більш загальним поняттям, ніж туризм. Тому рекреаційна діяльність не завжди є туристичною, а туристична – рекреаційною. Крім того, на відміну від рекреації та рекреаційної діяльності, туризм і туристична діяльність піддані законодавчому регулюванню.

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про туризм» [16], останній визначається як тимчасовий виїзд особи з місця проживання в оздоровчих, пізнавальних, професійно-ділових чи інших цілях без здійснення оплачуваної діяльності в місці, куди особа від'їжджає. У наведеному законодавчому визначенні туризму позначені оздоровчі цілі, але відсутня рекреаційна мета туризму. Сучасний туризм якраз і є обмеженим за часом видом активного відпочинку шляхом здійснення індивідуальної, родинної чи групової подорожі з чітко визначеною рекреаційною метою і спрямованістю.

У чинній редакції туристичного закону звертає на себе увагу також беззмістовне визначення туристичних ресурсів країни. За ст. 3 туристичного закону, вони визначаються як пропоновані або такі, що можуть пропонуватися, туристичні пропозиції на основі та з використанням об'єктів державної, комунальної чи приватної власності. Не надає безпосередньої підстави для однозначного ствердження і те, що такими об'єктами державної, комунальної чи приватної власності можуть бути природні комплекси, природні об'єкти чи їхні рекреаційно-туристичні ресурси. У ст. 1 первинної редакції Закону «Про туризм» туристичні ресурси позначались більш конкретно і визначались як сукупність природно-кліматичних, оздоровчих, історико-культурних, пізнавальних та соціально-побутових ресурсів відповідної території, які задовольняють різноманітні потреби туриста. У чинній редакції вказаного закону аналогічні положення відсутні, що надає підстави для твердження про усунення природноресурсових складових із змісту туристичного закону.

Поза будь-яких сумнівів, такі види туризму як екологічний (зелений), сільський, підводний, гірський та мисливський явно здійснюються з використанням природних територій, природних об'єктів та природних ресурсів. Туристичні маршрути, піші туристичні стежки та марковані туристичні траси, стаціонарні та пересувні рекреаційно-туристські табори і туристські бази, дитячі туристські станції та інші туристичні об'єкти також є рекреаційно-туристичними територіями та об'єктами, які поєднують в собі природне походження та освоєння, створення чи облаштування, що утворені у поєднанні з людською діяльністю.

Природно-соціальні ознаки рекреаційно-туристичних об'єктів знайшли своє відображення і в окремих нормативно-правових актах [17]. Однак у зв'язку з природно-соціальним походженням рекреаційно-туристичних об'єктів постає питання про власницьку правооб'єктність туристичних об'єктів та їх складових, створених людською діяльністю. Якщо останні як речові об'єкти можуть належати на праві державної, комунальної та приватної власності, то природні властивості як складові туристичних об'єктів природного походження можуть використовуватися як на засадах праві власності, так і на праві природокористування. Зазначена особливість у певній мірі зближує статус рекреаційних і туристичних територій та об'єктів. Проте вони не тотожні між собою як за реальним природним і природно-соціальним станом, так і за правовим регулюванням їх використання та забезпечення правової охорони за чинним законодавством.

Висновки: Природні території та об'єкти складають матеріально-речову базу для організації та забезпечення відпочинку, які можуть належати на праві власності або використовуватися на праві загального чи спеціального природокористування. Основою функціонування територіальної рекреаційної системи є взаємозв'язок і взаємодія її об'єктів та їх складових. Одним із видів рекреаційної діяльності є туризм, пов'язаний з подорожами і мандрівками з пізнавальною метою та метою відпочинку. Проте рекреаційна діяльність не завжди є туристичною, а туристична – рекреаційною. У зв'язку з цим їх спільні ознаки мають враховуватися у рекреаційному законодавстві. Однак у принципових підходах вони залишаються сферою правового регулювання самостійних видів діяльності.

Список використаних джерел

1. Земельний кодекс України від 25 жовтня 2001 року. // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 3-4. – Ст. 27.
2. Про мораторій на зміну цільового призначення окремих земельних ділянок рекреаційного призначення в містах та інших населених пунктах: Закон України від 17 березня 2011 року. // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 40. – Ст. 400.
3. Бобкова А.Г. Про поняття природних рекреаційних ресурсів. // Право України. – 2000. – № 5. – С. 51-54.
4. Бобкова А.Г. Правове забезпечення рекреаційної діяльності: автореф. дис... док. юрид. наук. – К.: 2001. – 34 с.
5. Палій Н.І. Правове регулювання використання та охорони земель рекреаційного призначення: автореф. дис... канд. юрид. наук. – К.: 2011. – 18 с.; Скляр М.М. Правовий режим земель рекреаційного призначення: автореф. дис... канд. юрид. наук. – К.: 2012. – 24 с.
6. Водний кодекс України від 6 червня 1995 року. // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 24. – Ст. 189.
7. Лісовий кодекс України від 21 січня 1994 року в редакції Закону України від 8 лютого 2006 року. // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 17. – Ст. 99; 2006. – № 21. – Ст. 170.
8. Кодекс України про надра від 6 червня 1994 року. // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 36. – Ст. 340.
9. Про рослинний світ: Закон України від 9 квітня 1999 року. // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 22-23. – Ст. 198.
10. Про тваринний світ: Закон України від 13 грудня 2001 року. // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 14. – Ст. 97.
11. Бобкова А.Г. Господарсько-правове забезпечення використання природних ресурсів: стан та перспективи розвитку. // Право України. – 2012. – С. 7-8.
12. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25 червня 1991 року. // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 41. – Ст. 546 із змінами і доповненнями, внесеними Законом «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо оптимізації повноважень органів виконавчої влади у сфері екології та природних ресурсів, у тому числі на місцевому рівні» від 16 жовтня 2012 року. // Відомості Верховної Ради України. – 2013. – № 46. – Ст. 640.
13. Семенець О.С. Правове регулювання використання природних ресурсів для туризму в Україні: автореф. дис... канд. юрид. наук. – К.: 2012. – 18 с.
14. Кобецька Н.Р. Дозвільне і договірне регулювання використання природних ресурсів в Україні: питання теорії та практики: монографія. – Івано-Франківськ, 2016. – 271 с.
15. Правила устаткування та експлуатації пляжів міста Одеси: затверджені рішенням Одеської міської ради від 5 квітня 2007 року № 1133-V.
16. Про туризм: Закон України від 15 вересня 1995 року. // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 31. – Ст. 241 в редакції Закону від 18 листопада 2003 року. // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 13. – Ст. 180.

17. Про заходи щодо розвитку туризму і курортів в Україні: указ Президента України від 21 лютого 2007 року № 136/2007. // Урядовий кур'єр від 27 лютого 2007 року № 37.

KARAKASH I.I. LEGAL REGULATION OF THE USE AND PROTECTION OF RECREATIONAL AND TOURIST AREAS AND OBJECTS

The recreational potential of Ukraine is extremely widespread and encompasses diverse territories and objects. It includes a set of available natural and natural-social properties of a certain territory for the organization of recreational and tourist and other approximate content of activities. In the natural sense, the recreational area is a plot of land within defined limits, which is used for recreation and improvement of people, organization of excursions and tourism.

The main features of the allocation of recreational lands are their suitability for use for the purpose of organizing and providing recreation for the population, confirmation of such suitability in the established order of the law, making appropriate decisions by the authorized bodies about the announcement of such territories by recreational, determination of their limits and modes of use and protection, and some other features. Associated with the natural properties of the respective lands and objects located on them. However, recreational values and properties are inherent not only for the respective lands, but also for many other natural objects.

Tourism is close in its nature to recreation, but recreation is a more general concept than tourism. Legally, tourism is defined as a temporary departure of a person from the place of residence for health, cognitive, professional, business or other purposes without having to carry out paid activities in the place where the person leaves. Such types of tourism as ecological (green), rural, underwater, mountain, hunting and others are clearly carried out using natural areas, natural objects and natural resources.

Natural areas and objects constitute a material and material base for the organization and provision of recreation, which may belong to the right of ownership or used on the right of general or special nature use. The basis of the functioning of the territorial recreational system is the interconnection and interaction of its objects and their components.

УДК 349.6:340.1

THE LEGAL NATURE OF THE ENVIRONMENTAL LAW SOURCES OF UKRAINE AND THEIR FEATURES

Bogdan Kovalenko

(postgraduate of Department of Environmental Law Faculty of Law Taras Shevchenko National University of Kyiv)

Abstract. *The paper entitled "The legal nature of the environmental law sources of Ukraine and their features" deals with study of the sources of ecological law in terms of natural law theory. The author is B. Kovalenko. The article describes several definitions of sources of law and sources of ecological law. Special attention is paid to consideration sources of ecological law features. Such features of sources of ecological law as international legal orientation, binding implementation, adoption only by authorized government agencies, normativity have been researched. The conclusion is made to propose author's definition of the environmental law sources.*

Keywords: *understanding the law, sources of law, environmental law sources, regulatory and technical document, standard, environmental standard features of environmental law sources.*

Анотація. *У роботі зроблено спробу розкрити зміст понять джерел права та джерел екологічного права з точки зору природно-правового розуміння. Здійснено порівняння вказаних дефініцій щодо їх визначення різними науковцями. Досліджено юридичні ознаки джерел екологічного права та запропоновано авторське визначення їх поняття. Охарактеризовано види норм, що підпадають під ознаки поняття джерел екологічного права, особливо нормативно-технічні документи (стандарти).*

Ключові слова: *праворозуміння, джерела права, джерела екологічного права, нормативно-технічний документ, стандарт, екологічний стандарт, ознаки джерел екологічного права.*

Аннотация. *В работе сделана попытка раскрыть содержание понятий источников права и источников экологического права с точки зрения естественно-правового понимания. Проведено сравнение указанных дефиниций касательно их определения различными учеными. Исследованы юридические признаки источников экологического права и предложено авторское определение их понятия. Охарактеризованы виды норм, подпадающих под признаки понятия источников экологического права, особенно нормативно-технические документы (стандарты).*

Ключевые слова: *правопонимания, источники права, источники экологического права, нормативно-технический документ, стандарт, экологический стандарт, признаки источников экологического права.*